

zését. Október 1-jétől az Országos Honvédelmi Bizottmány egyik legaktívabb tagja, amihez december 13-án a Felső-Magyarország 10 vármegyéjének a teljhatalmú országos biztosi feladatkörét is elvállalta. Tisztét Miskolcra gyakorolta, energikusan szervezte a felső-tiszai hadtestet.

A Függetlenségi Nyilatkozat és Kossuth Lajos kormányzóvá választása után 1849. április 16-án Kossuth belügyminiszternek hívta meg. Előbb napokig tárgyaltak a minisztérium szerkezetéről, a kormány és a kormányzó elnök jogköréről, majd május 1-jén miniszterelnöki és belügyminiszteri kinevezést kapott. Másnap tartott programbeszédében kormányát forradalmi, köztársasági és demokráciái irányúnak nevezte. A kormányfői esküt május 14-én tette le a debreceni református nagytemplomban tartott ülésen. Május 22-én neki jutott a hálás szerep, hogy bejelentse Budavár visszavívását. A hó végén zárt ülésen indítványozta, hogy az országgyűlés költözzön vissza Pestre.

Miután azonban Buda és Pest az osztrák és orosz ellenség által fenyegetetté vált, július 1-jén ellenyezte Kossuth kormányzó rendeleteit Görgei leváltásáról és Mészáros Lázár fővezéri kinevezéséről. Július 8-án éjjel elhagyta a fővárost és Szegedre ment. Bírálta Kossuth beavatkozásait a végrehajtó hatalom ügyeibe, felajánlotta lemondását. A képviselőház szegedi ülésein még beszédeket tartott, sőt indítványokat terjesztett elő a nemzetiségek és a zsidóság egyenjogúsításáról, amelyeket a t. Ház július 28-án meg is szavazott. Az első ilyen törvények voltak ezek Európában, amire maig büszkék lehetünk, még ha ma is vannak, itthon s külföldön, akik ezt elhallgatják, vagy letagadják.

A szabadságharc folytatása a katonai túlerővel szemben kilátástalanná vált, ezért július 29-én Kossuth őt és gr. Batthyány Kázmért küldte Görgei táborába, hogy folytassák a tárgyalásokat az orosz fővezérséggel. Szemere akkor sem mondott le, amikor a temesvári csata után Kossuth, mint kormányzó és a kormány nagy része megette ezt, sőt, utóbbit törvénytelennek nyilvánította.

Legutolsónak, 1849. augusztus 24-én Orsovánál ment át török felségterületre és néhány kitöltetlen útlevelel segítségével Isztambulba, majd hamarosan Párizsba utazott, ahová felesége 1850. szeptember 12-én érkezett meg. Távollétében, 1851. szeptember 21-én a cs. kir. hadbíróság halálra ítélte, nevét másnap bitófára szegezték.

Az emigrációban jelentős közírói tevékenységet folytatott, nézete szerint a magyar függetlenség érdekében, immár Kossuth éles bírálójaként. Jellemrajzokat írt prózában és versben Kossuthról, Görgeiről, Batthyány Lajosról, illetve 1848/49 szereplőiről (*Lombok és töviskek, 1854*) és a magyar emigrációról (1859). Franciaul és angolul írt a magyar kérdéssről (*La question hongroise /1849–1860/, ill. Hungary from 1848–1860*). 1860-ban üdvözölte az alkotmányosság helyreállító Októberi Diplomát, 1862-ben viszont nyílt levélben bírálta Kossuth Duna-konföderációs tervét.

Az 50 éves férfi fizikai és szellemi állapota aggasztóan romlott. 1865 januárjában kérelmére kegyelmet kapott és hazatért. Felesége Párizsban maradt, de ott hamarosan, március 21-én meghalt. Május 6-án a pesti Schwartzter féle elmeegógyintézetben helyezték el. Itt érte a halál, 1869. január 18-án. Gyermekéi a gyászjelentésben „1848-ki belügyminiszter s a m. t. Akadémia r. tagja” ranggal illették. Alig van város Magyarországon, amelyben ne őrizné utcanév az emlékét.

Források: *Pálmány Béla* (szerk.): Az 1848/49. évi első népképviseleti országgyűlés történeti almanachja (Hermann Róbert) Bp., 2002. 844–848.; *Pálmány Béla*: A reformkori magyar országgyűlések történeti almanachja 1825–1848., Bp., 2011. 1152–1164.; *Ruszoly József* (szerk.): Szemere Bertalan és kora. Miskolc, 1991.; *Szemere Bertalan*: Politikai jellemrajzok a magyar szabadságharcból. Okmánytár (s. a. r., bev. Hermann Róbert – Pelyach István). Bp., 1990.; Szemere Bertalan leveleskönyve 1849–1865. (vál., utószó Albert Gábor). Bp., 1999.

Pálmány Béla

200 éve született Bonnaz Sándor, csanádi püspök

Bonnaz Sándor 1812. augusztus 11-én született a franciaországi Challex-ban. Édesapja Jean Antoine Bonnaz tanító, édesanyja Françoise Hugueniot volt. Apja I. Napóleon haderejében hadnagyként szolgált, s a lipcsei csatában (1813) életét vesztette. Néhány évvel később az özvegyen maradt anyja a hétéves fiával Magyarországra költözött sógorához. A francia katolikus pap, Bonnaz Antal plébánosként szolgált a Torontál vármegyei Nagyöszön (Trübswetterben), ahová nagyszámú francia telepes érkezett még az XVIII. században.

Bonnaz elemi iskolai tanulmányait Nagyöszön végezte, a gimnázium osztályait pedig Aradon, Temesvárott és Szegeden járta 1824 és 1831 között. 1831-től 1833-ig filozófiai stúdiumokat végezett a szegedi piaristáknál. Itt osztálytársa volt Dáni Ferenc későbbi szegedi főispán és Gottmann József, majdani csanádi kanonok. 1833-ban – mivel akkor a csanádi püspöki szék betöltetlen volt – Marossz Gerely káptalani helynök vette föl a csanádi egyházmegye papnövéndékei közé.

Bonnaz Sándor 1833 és 1837 között – mint csanádi egyházmegyei kispap – a bécsi Pazmaneumban tanult teológiát. 1837. augusztus 17-én szentelte pappá Lonovics József csanádi püspök a temesvári székesegyházban. Első szentmiséjét a nagyözi Szentháromság-templomban mutatta be. 1837–1838-ban Karánsebesen szolgált káplánként Bódy Antal plébános mellett, majd 1838-ban a csanádi egyházmegye székhelyére, a püspöki aulába került, mint szentszéki aljegyző és iktató. 1839–40-ben a temesvári papnevelő intézetben tanította a morál- és a pasztorális teológiát. Lonovics József püspök 1839. február 25-én a temesvári papnevelő intézet helyettes, majd 1839. július 25-én rendes tanárává nevezte ki.

1840. július 27-én tett – a plébánosi tevékenységhez szükséges – zsinati vizgát Róka József és Oltványi István előtt. 1840. augusztus 1-jétől – nagybátyja utódjaként – Nagyösz plébánosa lett. 1846–47-ben új templomot építtetett a faluban (Gyulay Sámuel gróf, a plébánia kegyurának támogatásával), amelynek berendezésére és felszerelésére már nem maradt forrás. Csak három évvel az építkezés befejezése után, 1850. augusztus 20-án Szent István király ünnepén szentelték föl a Szentháromság tiszteletére.

Bonnazt 1850. október 16-án a Szerb Vajdaság és Temesi Bánság magyar és német iskoláinak felügyelőjévé nevezték ki, ekkor édesanyjával együtt a tartomány központjába, Temesvárra költözött. Később gyakran bírálták amiatt, hogy a magyar szabadságharcot leverő és az alkotmányt mellőző osztrák neoabszolúta politikai berendezkedésben hivatalt vállalt.

Csajághy Sándor csanádi püspök javaslatára 1853-ban az uralkodó a csanádi székeskáptalan kanoonkjává nevezte ki. 1854. március 19-én Johann Coronini-Cronberg altábornagy, a Szerb Vajdaság és Temesi Bánság helytartója helytartói tanácsossá és oktatásügyi előadóvá nevezte ki. Tagja volt a Bánságból az I. Ferenc József és Erzsébet esküvőjére küldött delegációnak is, a szertartáson azonban betegsége miatt nem tudott részt venni. Az uralkodó 1854. április 22-én a Vaskoronarend harmadik osztályával tüntette ki, majd 1859. április 2-án az Űdvöztöröl elnevezett szekszárdi címzetes apátságot adományozta neki. Mint új apátot Csajághy Sándor püspök 1859. május 30-án áldotta meg. 1859-ben a temesvári műemlékek és régiségek felügyeletével is megbízták.

Bonnaz Sándor csanádi püspök.

Ismeretlen mester festménye a szegedi püspöki palotában (Dömötör Mihály felvétele)

Bonnaz Sándort – Csajághy püspök halála után – 1860. június 7-én nevezte ki I. Ferenc József csanádi püspökké. Ezt IX. (Boldog) Pius pápa 1860. szeptember 28-án erősítette meg. Bonnazt Kunszt József kalocsai érsek szentelte püspökké a kalocsai székesegyházban 1860. november 4-én, Borromeo Szent Károly ünnepén. Hivatalába 1860. december 18-án iktatták be a temesvári székesegyházban. 1862. áprilisa és augusztusa között Rómában tartózkodott, találkozott IX. (Boldog) Pius pápával, aki pápai trónállóvá nevezte ki. 1870–71-ben részt vett az első vatikáni zsinaton. 1867-ben a király valóságos belső titkos tanácsossá nevezte ki, 1871-ben pedig a Vaskoronarend első osztályával tüntette ki. Bonnaz 1871-ben százezer forintot adományozott a csanádi székeskáptalannak, amely lehetővé tette további két kanonok kinevezését és javadalmazását. Ezzel a csanádi kanonokok száma a XVIII. században kialakult hatról nyolcra emelkedett. (A török megszállás előtt a csanádi székeskáptalannak huszonöt tagja volt.)

Az elődje által 1858-ban az egyházmegyébe telepített Miasszonyunkról Nevezett Szegény Iskolánövérék rendjét nagy összegekkel támogatta. Iskolát és rendházat alapított 1862-ben Lippán (100 ezer forint támogatással), 1864-ben Temesvár-Józsefvárosban,

valamint Lugoson (65 ezer forint adományozásával) és Oravicán (amit 32 ezer forinttal támogatott), de jelentős adományokkal támogatta az iskolanővérek verseci és szegedi intézményeit is. Főpásztorsága alatt a püspökség területén tizenkilenc új plébániát szervezett. Köztük Kisszentpéteren 1862-ben, Gyula-Varsádon 1865-ben, Kunágotán 1866-ban, Ürményházán 1868-ban, Nádorhegyen 1880-ban, Aracson 1881-ben, Józseffalván 1888-ban.

Bonnaznak a karitatív tevékenység iránti elkötelezettsége végrendeletében is tetten érhető. Egy katolikus egyetem megszervezésére 100 ezer forintot hagyott, Szegeden egy templom építésére ugyancsak 100 ezer forintot, míg Aradon egy templom és egy paplak építésére 40 ezer forintot. A temesvári székesegyháznak 50 ezer, a szegény iskolanővérek temesvári központi rendházának 20 ezer, a szegedi katolikus tanítóképző intézetnek 20 ezer, a temesvári szemináriumi templomnak 15 ezer forintot hagyott hátra. De pénz hagyott a makói kórházra, a váci siketnéma intézetre, a Szent István Társulatra, a Szent László Társulatra és több újabb építésű templomra (például a lippai vagy a dettai) is.

Bonnaz Sándor az 1860-as évek végétől súlyos idegbetegségben szenvedett. Ennek hatására 1873-ban elhatározta, hogy püspöki helynököt nevez ki maga mellé, aki fölszentelt püspökként segítségére lehet az egyházmegye kormányzásában. Ezért 1874 áprilisában püspökké szentelték Németh Józsefet, aki 1884. február 17-től – a püspöki vagyon kezelésének kivételével – minden főpásztori jogot elnyert. Bonnaz betegsége miatt a nyarakat a máriaradnai ferences kolostorban töltötte, 1878-tól pedig a Krassó megyei Franzdorf plébániáján. 1888 őszén súlyos, ágyban fekvő beteg lett. 1889. augusztus 9-én hunyt el a temesvári püspöki palotában. 1889. augusztus 12-én helyezték örök nyugalomra a temesvári székesegyház kriptájában, a temetési szertartást Schlauch Lőrinc nagyváradi püspök végezte.

Felhasznált irodalom: *Juhász, Koloman – Schicht, Adam:* Das Bistum Timișoara-Temesvár. Vergangenheit und Gegenwart. Temesvár, 1934.; *Kováts Sándor:* A csanádi papnevelde története. Temesvár, 1908.; Magyar Katolikus Lexikon. 1. köt. Főszerk. Diós János, szerk. Viczián János. Bp., 1993. 924–925.; *Miklós Péter:* Püspökéletrajzok a 19. századi csanádi egyházmegyéből. Deliberationes, 2012. 1. sz. 135–147.; *Szekrényi Lajos:* Bonnaz Sándor csanádi püspök. Katholikus Szemle, 1890. 2. sz. 161–184.

Miklós Péter

Emlékezés a százhetvenöt éve született gróf Zichy Jenőre

Gróf Zichy Jenő, aki mint belső titkos tanácsos, főrendi házi tag, császári és királyi kamarás, országgyűlési képviselő, politikus, az MTA tiszteletbeli tagja és *Ázsia-kutató* is szerepel a lexikonokban, alighanem utolsóként említett tevékenysége által érdemelte ki leginkább az utókor jó emlékezetét.

A Zichy-család, amelynek fiaként százhetvenöt évvel ezelőtt, 1837. július 5-én a Fejér megyei Sárszentmihályon (ma is álló kastélyukban) megszületett, nem csupán az egyik legrégebbi, de az egyik leggazdagabb magyar történelmi családnak is számított. Kiterjedt birtokaik voltak Fejér megyén túl Pest, Somogy és Zala területén, de még Erdélyben is. E birtokokat, s a grófi címet a török elleni harcokban bizonyított vitézségükért kapták a Zichy-ősök, akik fontos szereplői voltak a magyar történelemnek. Meg – tegyük hozzá – a politikai, művészeti és tudományos életnek, hiszen miniszterek, írók, festők és főpapok is kerültek ki soraikból. És Ázsia-kutató is, gróf Zichy Ödön politikus és Odescalchi Paulina fia, Jenő személyében. Középiskolai tanulmányait a közeli megyeszékhelyen, Székesfehérvárott végezte, az ezt követő jogi stúdiumokat pedig különböző németországi egyetemeken.

